

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱՃՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամբողջ 31րդ տարեշրջանի (1915 թվաթիվ) բաժնորգագրման է 20 ֆրանգ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 10 ֆրանգ, ԿԱՆԻՍԻԿ՝ Ամասիան բաժնորգագրման է 2 ֆրանգ, Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 1 ֆրանգ. Նամակ կամ դրամ զրկելու այս հասցեով.

M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal Armenia
MARSEILLE (France)

Լ.Ս. ՏԱՐԻ

ԹԻՐԻ

1915 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29 ԴՆ.
(Ն.Տ. 1915 Սեպտեմբեր 16)

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը եթէ հարկ համարի, համապատասխան է կամ մասնաւոր միջոցներ կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները. ԴՆ. ՏԱՐԻ և վերադարձունքի չհրատարակուած ձեռագիրները. Դրանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով. Ծանուցման 1 միջակ դիւրը 1 ամսեկիւմ կարժէ. 1 զիտագիրը 2 ամսեկիւմ.

Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction : Place Alexandre-Labadie, 17

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի գրութիւնը եւ Անգլիա. — Նամակ Յունաստանէն (Սալոնիկ). — Նամակ Ռումանիաէն (Յորշոն). — Հայերը Թիւրքիայի մէջ. — Կարգի Հայ եւ Յայն պատրիարքները բանտարկուած. — Կիլիկիայի կողմը 5.000 Հայ փրկուած. — Յիւստանի շնորհով. — Կոչ Ռայունիւորին. — Ռուսները Բաքուի մէջ. — Թիւրքական լուրեր. — Կիւսկը Թիւրքիայի մէջ. — Տեղական. — Համալսարանական պատերազմը. — Դրանուցումներ.

ԱԶԴ

Կը խնդրուի մեր բաժնորգագրման որ փութեամբ հասցնել մեզ ներկայ 31րդ տարեշրջանի բաժնորգագրման որ կանխով վճարելի է. մանաւանդ որ այս միջոցին ստիպուած պէտք ունենք հաշտական այլեւայլ կարգադրութիւնների համար.

Պէտք չէ մոռնալ որ «Արմենիա»-ի հրատարակութեան ծախսերը կը հալածուին իր բաժնորգագրմանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

(Հար. 7րդ Թուէն եւ վերջ)

Ընթան, 14 սեպտ. 1915

V

Մտնալը կը շարունակէ հրատարակել հայկական սարսափների լուրերը գոնազան տարիներէ. Կա. րեւոր սրտի թերթի սեփական թղթակիցներ Ալեք. Բէն. Համան, Սա. Ֆիլայէն և այլն, և հեռագրական գործակալութիւնները զանազան մայրաքաղաքներէ օրէ օր կը հաղորդեն հասած մանրամասները. Նկա. տելի է որ հաղորդուած լուրերը առհասարակ կը կրեն ընդհանրացումի բնույթով. Կերեի թէ առաջուած անհաստիան փաս. տեր քիչ կան. կամ զէթ քիչ կը հասնին Եւրոպայ Times, Morning Post, Daily Telegraph հրատարակիչին Դրոշակի խմբագրութեան ուղարկած մի հեռագիրը որով թերթին խումբագրութիւնը պարզիլէ յետոյ Հայաստանի և Կիլիկիայի անապատա.

ցումը, կը դիմէ քաղաքակիրթ աշխարհի խոհին բողոքելու համար թիւրքական անախորդ գազանութիւններին գէտ. Westminster Gazetteի խմբագիրներէն մէկը առանձնապէս տեսակցելու եկաւ Լոնտոնի Atarshi խմբագիրը զննապետ կրէկրէիին. Տեսակցութիւնը բնականաբար Հայաստանի ներկայ դրութեան մասին էր. հիմնուելով Դրոշակի (militant հայկական կուսակցութեան օրգան, ինչպէս կըսէ թերթը) վերոյիշեալ հեռագրին վրայ.

«Մանչէսթըր կարախան» իր տեղաւորներ 11ի թուով երկու տիւնակ հայկական արհաւիրքներ մանրամասներ տալէ յետոյ, կը հրատարակէ մի նոր խմբագրական (օգոստոսէն ի վեր առ լինելով չորրորդը).

«Հայերի ընտնելու» վերնագրով խմբագրականը կըսէ հետեւելը.

«Առանց չափազանցութեան կարելի է պնդել որ Հայաստանի մէջ թիւրքերի դործած գազանութիւնները, որոնց մասին մենք այսօր կը հաղորդենք նոր մանրամասներ, իրենց նմանը չունին պատմութեան մէջ. Երբեք չէ եղած ոչ մէկ այդպիսի մի մոլեգին փորձ բնականաբար մի տմբողջ ցեղ, ոչ մէկ որուն յաջողութիւնը թուէր խոտմեղից. Այս բնականաբար ծրագրի յղացումը կը կրէ գերմանական հիմնադրութեան կնիքը, իսկ գործադրութիւնը այնչափ գազանաբար է որչափ ընդունակ է թիւրքը ատոր. Նահանգներէն եկած լուրերը կը պատմեն մեծազանգած սպանութիւններ՝ դիւային տնդթութեամբ մարդիկ ձուլի անցւած, կանայք բռնաբարուած և սպանւած և երախաներ խեղդուած. Երբ պատահարաւ մի ընտանիք կընդունէր մեծահասակներ թիւն, նա կը մընայ անմիապ. սակայն պէտք է գիտնալ որ դատանիութիւնը անոնց թողարկել է ոչ իբրեւ փրկանք յայտնի մահէ, այլ իբրեւ շնորհ անոնց որոնք ունին բարեկամներ տեղական թիւրք պաշտօնեաներին մէջ. վեր.

լերս Կարգի կառավարութիւնը դրած է մի օրէնք որով կարգիլէ Հայերին թիւրքիայէ մեկնելը. այդպէս փախուտի վերջին միջոցն էլ կը փակուի Հայերին առաջ. Թէ թիւրքին այդ գազանութիւնները արդէն կը մտնեն իրենց վերջին շրջանին, յայտնի է այն իրողութեանն որ նման օրինակ միջոցներ գառաններէն յետոյ սկսած են գործադրուիլ նաև մայրաքաղաքին մէջ.

«Պատասխանատուութեան մասին ոչ մի կասկած չկայ. Երիտասարդ թիւրք կառավարութիւնն է որ հրամայեց ընդհանգափողութիւնները կազմակերպեց աւաղակներ խումբեր՝ յարձակելու համար գաղթականների կարաւաններին վրայ. որ ուղարկեց իր ներկայացուցիչները հսկելու ջարդերին. Առանձնապէս յիշած են Լիվէր փաշայի և Թալաթ պէյի անունները. Բայց ամբողջ կառավարութիւնն է որ պէտք է գառապարտել պատմութեան առջև. Գործադրուած ամենավայրագ և մոլեգին սերին համար.

Առ այժմ դժուար է առնել սեկթայր Դերմանացիք չեն ուղեր կամ չեն համարձակիր բողոքել. Ամերիկեան դեսպան պր. Մօրկընթաուի ջանքերը ի դուր անցած են. յամենայն դէպս նշանակելի է որ ներկայ հանգամանքների մէջ նա միայն յոյս ունի արտօնութիւն տալու Հայերին հեռանալու թիւրքիայէն. Ամենագառաւոր քայլը որ պէտք է առնել այժմ, կովկաս ապաստանող փախուտականների դրութիւնը դարմանելն է. Անոնցմէ շատեր սովորաբար և զրկուած ամեն միջոցների՝ մեռած են միջոցներու պակասութեան հետեւանքով. Երբ վերջանայ պատերազմը, ոչ միայն գաղանակիցների՝ որոնք ինքզինքնին հոշակած են արիւնքան, և վերադարձ Հայերին ընդ կարելի եղած բոլոր փոխարինութիւնը.

Մի փոքր բարդական. — Կարելի էր

անվերջ կերպով շարունակել այս շարքը և դեռ հաղորդել «Տէյի Բրոնի» քըլի ամբողջ խմբագրականը. «Տէյի» թէկէկրաֆի. Թալաթի և ուրիշ խմբագրական ակնարկութիւնները թիւրքերը պատմելու և Հայերի իրաւունքը հաստատելու մասին. Բայց նկատելով որ ամենքի յայտարարութիւնները ունին դրէթէ միևնոյն իմաստը. տեղի կամ պակաս քաղաքական աստիճաններով, ներկայով կը վերջացնեն շարքը.

Ինչպէս կը տեսնուի յիշուած խումբագրականների ընդհանուր ուղղութիւնէն, առ այժմ կարելի է ընել միայն մի բան. դարձնել ամենայնպէս և ամենագործնական սէր դէպի մեր տառապող հայրենակիցները՝ փրկելով թիւրքական գազանութիւններէն ազատուած իւրաքանչիւր հայ կեանքը. Եւ Ամերիկայ, Եւրոպա, Եւրիպոս և այլուր բնակող բախտաւոր հայրենակիցներ կարող են կատարել իրապէս հայրենաւորական այդ գերը, իրենց կարողութեան շափով օգնելով նպաստի գործին. Պէտք է ազդեցնել կովկաս և այլուր ապաստանող մեր թշուառ արիւնակիցները. Առանց նկատի առնելու բացառութիւնները՝ Հայեր առ հասարակ հայրենասէր են, համեմատած արիւշ շատ բախտակից ազգերի հետ. ինչ որ հայ հաբուստների մասին կուտայ սխալ տպաւորութիւն մը, կը թուի թէ այդ անոնց քար անտարբերութիւնը չէ, այլ պարզապէս անհոգութիւն և մի քիչ բարոյական թուլութիւն. Այժմ ոչ քննադատութեան և ոչ էլ գովասանքի մամուլակ է. Սակայն իբրեւ բարեկամ և իր ճիշդութիւնը միտմունք կը նուիրեն աւելի մեծ դուժար բանիւն. Մանչէսթըրի և Ընտանի աւաղջ Տաճկահայ գաղութների հաւաքական նախադասութիւնը, եթէ մի ճիշդ կիւտնեանի յանձնարումը կարող

է ասոր չորեր պատրաստել և կով-
կաս ուղարկել փախստականներին
համար: Եթէ Հայաստան չտեսնուի,
հայերէն չգիտցող մի Հնդկահայուհի՝
օր. Կարապետ կարող է մի քանի հա-
րիւր ոսկի հաւաքել Հայ կամաւոր-
ներին ձմեռանային գույպաներ պատ-
րաստելու համար, ասանք ապացոյց
են որ, որոշ բարեկեցականութեամբ
և ազգասիրութեամբ, ուրիշ շահեր
էլ կարող են նոյնը անել:

Այն ժամանակ միայն՝ ներկայի
գարհաւորի սարսափներէն և զհա-
շտութիւններէն վերածնալ ապագայ
Հայաստանը ի վիճակի կը լինի յայտ-
նելու իր երախտագիտութիւնը:

Ա. Ս.

ՆԱՄԱԿ ՍՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ

Սէլանիկի հայ գաղութի սուրբ

Սէլանիկ, 31 օգոստ. 1915

Հայաստանի մէջ գործուած ճիւղ-
ղային բարբարոսութիւնները, ասե-
ւանդումները, թալանները և տեղա-
հանութիւնները չէին կրնար ան-
տարբեր թողալ Սէլանիկի փոքրիկ
հայ գաղութը: Տեղիս թաղական
խորհուրդի որոշմամբ և հայ երի-
տասարդներու օժանդակութեամբ՝
երէկ Սէլանիկի բոլոր Հայերը հոգե-
հանդիստ մը և սգահանդէս մը ու-
նեցան: Հայ վաճառատուները և
խանութները ի նշան սոսի գոց պա-
հեցին իրենց դռները:

Առաւօտեան ժամ 10ին, քիչ ան-
գամ տեսնուած երկեսը բազմութիւն
մը աճապարած էր գալ սղարարդ-
ւած եկեղեցին, իւր տանջուող հայ
բնիկքին համար արտասուելու, յար-
գանք մը մատուցանելու և իւր բո-
ղոքը արտայայտելու: Տանուկէսին
հատան տեղական կառավարութեան,
մեքարայիտին, ինչպէս նաև Քա-
ռեակ Համաձայնութեան ներկայա-
ցուցիչները: Հոգեհանգիստի պաշ-
տօնը շատ յուզեց ժողովուրդը որ
արդէն կարտատուէր և իւր արտա-
սանքի կաթիլները բողբոջէր և վրէժի
կայծեր էին որ կը ժայթքէին անոր
բոցավառ աչքերէն:

Կը զոգանէր զանգակը տխրա-
հնչուն ա յամբօրէն և այս պահը
ալ տեղի կը խորհրդաւորէր: Հոն,
հայրենի հողին վրայ լոյս զանգակ-
ներու խեղդուկ ձայներուն արձա-
զանքը և բողբոջը կտր անոր մէջ,
Բողոք մը՝ այն Աստուծոն որ կար-
ծես չի խեղ հոն, Հայաստանի մէջ
խորհուրդ հաղարարութեան և ձերբա-
րան որոտանիկ ազազանները:

Հայ օրիորդ մը յուզուած և բո-
ղոքի ձայնով մը օրուան կացութիւ-
նը ներկայացուց հայ հասարակու-
թեան Ասոր չեղտիւրը և բառերը ա-
լեկանցին ալ տեղի բոլոր սրտերը:

Հայ կամաւորներու կողմէն երի-
տասարդ մը օղնոթեան կոյ մը ուղ-
ղեց ներկայներուն: Սատոյ պարուն մը

հետեւեալ ֆրանսերէն ճառը ուղղեց
ներկայ օտար պետութեանց ներկա-
յացուցիչներուն:

Messieurs,

La Colonie arménienne de Salonique
vous remercie chaleureusement pour
avoir bien voulu prendre part au deuil
national arménien, deuil des victimes et
des martyres des persécutions turques
en Asie Mineure.

Les Arméniens en Turquie sont en
train d'être exterminés; depuis 3 mois,
massacre en bloc, rapt, déportation,
pendaison, exil, emprisonnement, dis-
persion de famille et bien d'autres pro-
cédés barbares et moyenâgeux sont en
exécution pour l'extermination systéma-
tique d'un peuple, d'un peuple qui a pu
conservé son existence à travers tant
de siècles. Mais à l'heure actuelle il est
menacé d'anéantissement complet.

D'Ismidt à Van, de la Mer Noire à la
Méditerranée, dans toute l'Asie Mineu-
re, pas une ville ou village n'est épar-
gné; les pauvres et les riches, sans dis-
tinction, sont déportés et éparpillés; les
pères enlevés de leur foyer sont envoyés
vers l'inconnu; la plupart sont massa-
crés en route, dans les montagnes et les
champs; les mères et les enfants sont
séparés les uns des autres et dispersés à
tous les vents.

Le meurtre, la conversion forcée à
l'islamisme, l'assassinat, le rapt, le viol,
le pillage, l'incendie sous toutes les for-
mes sont les mesures adoptées par le
peuple musulman armé, sous la protec-
tion des autorités civiles et militaires
turques.

Personne ne pourra dire à l'heure qu'il
est ce qu'il reste des 2 millions d'Ar-
méniens de la Turquie.

Le programme des Jeunes-Turcs,
pour avoir une Turquie exclusivement
habitée par des musulmans, est mis en
exécution par les agents du Comité
Union et Progrès, en commençant par
l'extermination de la race arménienne.
Tous les méfaits sont exécutés sans
crainte et sans gêne, vu que l'Europe
civilisée n'a plus ses représentants auto-
risés dans ce pays malheureux, pour in-
timider ces criminels et pour attirer
l'attention de leurs gouvernements res-
pectifs. Donc aujourd'hui en protestant
contre ces atrocités, la Colonie armé-
nienne de Salonique vous prie, Mes-
sieurs, d'être l'interprète de ses sen-
timents douloureux auprès de vos gou-
vernements pour mettre fin à la des-
truction de ce peuple qui a déjà par
trop souffert.

Le 30 Août 1915

La Colonie arménienne
de Salonique

Հոգեհանգիստէն յետոյ ամբողջ
հայ գաղութը համահանութեամբ հե-
տեւեալ հեռագիրը գրկեց վարչապետ
Պ. Վենիզելոսին (Mr. Venizelos):

« La Colonie arménienne de Salonique
en deuil à cause de l'extermination des
siens en Turquie, aujourd'hui réunie en cé-
rémonie de Requiem, prie Son Excellence
de bien vouloir être l'interprète auprès
du Gouvernement hellénique, pour faire
cesser, par une intervention prompte,
les persécutions envers les Chrétiens.

L'Ephorie Arménienne »

Տեղական յոյն և ֆրանսաւոր թեր-
թերը իրենց ձայները միացուցին

հայ գաղութին բողոքի ձայներուն
և զանազան յօդուածներով բացատ-
րեցին օրուան հայ սգահանդէսին
նշանակութիւնը:

ՎԱՆՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿ ՌՈՒՄԱՆԻԱՆԷՆ

Ֆօքլան 17/30 օգոստ. 1915

Սղահանդէս հողեմանգստեան

Ասոր քաղաքիս Հայոց Ս. Աստ-
ւածածին եկեղեցւոյն մէջ տեղի ու-
նեցաւ՝ հոգեհանգիստ հոգեհանգըս-
տեան պաշտօն, ինչպէս նաև Ռումա-
նահայոց մեծագոյն մասի եկեղե-
ցեաց մէջ տեղի ունեցած էր:

Տեղիոյ Պատ. Հոգաբարձութիւն
արդէն օր մ'առաջ յատուկ հրաւեր
կարգադրեց քաղաքիս համայն Հայոց
անխախտ Ռոյնեայ ժամանակէն շատ
աւելի կանուխ եկեղեցին լեցուած էր
երկեսն բազմութեամբ, մանաւանդ
նոր գաղթական հայերով, որոնք,
հակառակ իրենց աննպաստ կացու-
թեան, ամբողջ գործերէն թողած՝
խանութիւն և օրհարաններն գոցած
եկած էին:

Ժողովուրդը խիստ յուզեալ ըզ-
գացմամբ՝ աչքերէն աղի արտա-
ւոր լեցուած՝ յիկեղեցւոն կանկրդ-
րէր, իսկ մօտք և սրտիւ երկնից կա-
մար կը բաղիւրէր, խնդրելով բար-
ձուան ազգային ներկայ աննախըն-
թաց ճշմարտմին: Սեղանին վրայ
ժողովարարական սղազգեստ մը դր-
ւած էր (ի նշան զնէլ կայիսկայսի
սղանուած լինելուն): Տեսարանն
արդարեւ շատ տխուր և միանգա-
մայն սարսափեցիկ էր:

Պատարագի գրքի ժամանակն պա-
տարագամտոյց քահանայն, Արժ-
Տէր Սարգիսին Հայր Սարգիսեան,
օրուան սգահանգիստի վրայ բացատ-
րական տեղեկութիւն տուաւ ծանու-
ցածով մը. եկեղեցւոյ 3 զանգակ-
ներն շատ տխուր եղանակ կը հըն-
չէին և երբ եկաւ հոգեհանգստեան
ժամն, պատարագի քահանայն հե-
տեւեալ գրաւոր յիշատակութիւն
ըրաւ այնպիսի յուզիչ ձայնով և սր-
տաշարժ եղանակաւ որ համայն
ուկեղեցիներուն արտասուել տուաւ:
Եւ մենք աստ կը զննէք այդ տողե-
րն նոյնութեամբ ի սրտայուզումն
նաև «Արմէնիա» լրագրոյ հայրենա-
ւէր վերձանդաց:

Յիշատակութիւն ի հոգեհանգըս-
տեան պատարագի վառ անկախու-
թեան Հայաստանի անկեալ Հայ նա-
հատակաց:

Յիշեալ, Տէր, եւ հանգստի ի լոյս երև-
աց Ռատուածութեան քո զնոյն Հայաս-
տան աշխարհի նորոգ նախադասին, ա-
րիւնանքի Հայ գաւաղացն, արանց եւ
կամանց, ծերաց եւ սղացոց, որք յան-
րաւի սղախողտող եղին անգիտօքն ի վայ-
րենաբարոյ խոթանէն մամուլաւանդ:

Յիշեալ, Տէր, եւ հանգստի ի լոյս երև-
աց Ռատուածութեան քո նաև զնոյն
համայն կամաւոր զնուարացն, քաղաքի
Հայ գաւաղացն, որք զնուարացն պա-
տարագնելով ընդդէմ Թրքական բռնաւոր

չիւստութեան գորաց՝ հող ին զարխն իւ-
րեանց առ ի սէր սուրբ կրօնի եւ հայրենի
սղախութեան:

Մ. Կ. ՄԻՐԱՆՈՐԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԹԵՐԻՐԵԻԱԻ ՄԷԶ

Հայաստանի ներքին Սամանի ճանա-
պարհով եկած և չէզոք երկիրների պատ-
կանող եւրոպացի ճանապարհներ կը պատմեն
թէ Հայերի դիմելներով լցուած ձորեր տե-
սեր են իրենց ճանապարհի վրայ: Կը յա-
րեն թէ Սեփագի, Էրզրումի և Տրապիզոնի
նահանգներին մէջ գրեթէ բոլորովին բնա-
ջիւղ եղած է Հայ ժողովուրդը:

— Թերթիսի մէջ վար դրուած մի քանի
Սեփագիներ որոնց վերելքը թալանաւորութեան
եղած էր Թերթիսէն մեկնելու, Ռերթիսէն
գալով Ալեքսանդրիա (Եգիպտոս) հասեր
են սեպտ. 22ին: Ասանք տակաւի բաներ
պատմեր են Թերթիսի մէջ վար դրուած
Եւրոպացիների տառապանքների և Հայե-
րի վիճակի մասին որոնք Ալեքսանդրիայէն
հետադուրած են Լոնտոն: Մարտինկ Փո-
տին Թերթիսը զանազ տեղաւորած են
եղեր Հայերի վանքի մը մէջ որի բոլոր վա-
նականները կոտորած էին արդէն: Այն ու-
տելիք ունէին այնտեղ, ոչ կարաւ, ոչ
ալ իրենց ծառայողները իրենց պատմա-
ծին համաձայն, Ռերթիս (Եգիպտոս) քաղա-
քը գարշելի տեսարանների բեմ գարշեր
է: Հայերի կոտորածի միջոցին որ եղեր է
օգոստ. 19ին, կազմակերպուած կերպով
սպաններ են բոլոր Հայ արբեր- իսկ կիներն
ու մանուկները քշեր են անապատին մէջ
ուր հոգաբարձուներ մեռեր են անօթութե-
նով:

Կ. ՊՕԼՍԻ ՀԱՅ ԵՒ ՅՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԿՆԵՐԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Համաձայն կը հաղորդեն սեպտեմբեր
24ին. «Կ. պօլսն» կիմադունեն որ
Յոյների և Հայերի պատրիարքները
հսկողութեան տակ աւանուած են ի-
րենց պատրիարքարանների մէջ
ուր բանտարկուած կը մնան:

ԿԻԼԻԿԻԱԻ ԿՈՂԼԵ 5.000 ՀԱՅ ՓԲԿԱՆԱՅ՝ ՖԲԱՆՈՒԱԻ ԵՆՈՐՀՈՎ

Ֆրանսայի հովանի նախարարութիւնը
օտար. 21 ամսանիւ հետեւեալ պաշտո-
նական զեկոյցը հաղորդած է մամուլին:

5.000ի չափ հայեր, որոնց 3.000ը
կին, երախտ կամ ծեր, թերթերէն
հալածուելով յուլիս ամսի վերջեր
ապաստանած էին Անտիոքի ծովա-
ծոցի հիւսիսակողմը գտնուող Ճէ-
պէլ-Մուսայի թաւառներին մէջ ուր
յաջորդած էին մինչև սեպտեմբերի
սկիզբը զիմադրել իրենց վրայ յար-
ձակողներին. բայց ալ սկսած էին
պակուի իրենց պաշարն ու մթերքը
և տնտեսաւորելի կերպով պիտի ընկ-
նուէին երբ կարողացան նշաննե-
րով իմացնել ֆրանսական յաճանա-
ւի մը թէ ինչպիսի ծանր կացու-
թեան մէջ կը գտնուին: Սիրիական
ժողկեղերքը պաշարող ֆրանսական
նաւատորմի յաճանաւորն իսկոյն ա-
նոնց օղնոթեան հատան և յաջորդե-
ցան ապահովել 5.000 Հայերի այդ-
տեղէն դուրս հանուիլը որոնք մեր
չոգենաւներով փոխադրուեցան Ռեթ-
Սաիտ ուր շատ լաւ ընդունուելով
մը գտան և տեղաւորուեցան տա-
մամանակեայ բանակաւարի մը մէջ:

Ֆրանսիական օրաթերթերին մէջ
այս պաշտօնական զեկոյցի հրատա-
րակութեան հետեւեալ օրը, սեպտ.
23ին, Մարսէյի Հոյ երկամասորդաց
Միութիւնը փութացած է երախտա-
գիտութեան և շնորհակալութեան հե-
տեւեալ հետադիրը ուղղել Ֆրանսի
ժողային նախարարին.

Marseille, le 23 Septembre 1915
Monsieur le Ministre
de la Marine française, à Paris,
Profondément émus par l'exploit ma-
gnifique des croiseurs d'escadre fran-
çaise de Syrie, qui se sont empressés de
recueillir les cinq milles Arméniens se
défendant, pendant plus d'un mois,
dans le massif de Djebel-Moussa contre
la barbarie turque, nous vous exprimons,
Monsieur le Ministre, nos plus vives re-
connaissances. Combien de centaines de
milliers des nôtres attendent encore im-
pali mment les secours des héros de la
France éternelle, qui ne manquera pas,
nous en sommes plus que sûrs, de leur
aider.
Vive la France humanitaire, Protectrice
des peuples opprimés!
Vive la Marine française!
Au nom de l'« Union de la Jeunesse
Arménienne de Marseille »,
Le Président :
Archak TOROSSIAN.
21, rue Thubaneau.

(Թարգմանութիւն)
Տիար նախարար
Ֆրանսիական ծովային զորութեան
փարիզ

Խորապէս յուզուած Սիրիայի Ֆրանսա-
կան նաւատորմի և յանձնակազմի անդամ-
ները շնորհակալութեամբ օրոնք փութացած
են ձեռք-Մուսսի ձաւառներին մէջ
Յիւրաքանչեւ յարգանքներով դէմ մէկ
ամսէն աւելի զինեալ պաշտպանող ճիւղ-
նաւոր Հոյերին ապաստան տալ իրենց
մէջ, կը փութանք մեր ամենաշնորհ
բախտագիտութեանը յայտնել Ձեզ, Տիար
Նախարար: Մեր ազգակիցներէն քանի
հարիւր հազարաւորներ տակաւին անհամ-
բեր կը սպասեն յախճանական Ֆրանսի
զինուորների օգնութեան և մենք բոլոր-
ովն ազգակից ենք թէ Ֆրանսա սիրտի օգ-
նէ անանց կեցցէ մարդասէր Ֆրանսան,
հարստամարտած ժողովուրդների պաշտ-
պանը, կեցցէ Ֆրանսիական ժողովին զօր-
ութիւնը:

Ե. դիմաց Հոյ երկամասորդաց Միութեան
Մարսէյի
Առնապետ
Արշակ ԹՈՐՈՍՅԱՆ
21, Rue Thubaneau

ԿՈԶ ՀԱՅ ՈՒՆԵՒՈՐԻՆ

Այսօր ալ ազամ ձեռքը կը դողայ,
Լինել չի լինել ամա օրն է սա...
Եւ մեծ սեւ ամպեր օրհասի գայժեր...
Վեց դարեր պահուած վանդակի դռներ,
Գազանին զայդ արկնատ ձեռքեր,
Բոլորին իրար փութար գոյլ վագրեր:
Ո՞ր բնաջնջման ամուռի վայրկեան,
Հոյ կոյսի, մանկան արեան աւազան,
Քառասուն դար կեանքին փխսման
սա էր.
Եւ դու, հոյ հարուստ, դիտես ան-
տարբեր:

Անտրո-գիւման ժամո թագակիրներ,
Գազանին կողքին գործուն ընկերներ,

Դանիա՞ր վանդակին դռներն այն բացին,
Մեր ամեն փառսին Թուրքին յանձնեցին
(Կրկնէ) Ո՞ր բնաջնջման ամուռի վայրկեան,
Դարձեր ենք, աւաղ, անհովիւ գաւառներ,
Ո՞ր մի փրկող ձեռք մեզ չի կարկառւէր,
Արեւարշ՝ արցունքն փոխադր թշուառին,
Սոսկալի է հունձքն անգուռ մանգալին
(Կրկնէ) Ո՞ր բնաջնջման ամուռի վայրկեան,

Անեղ է փնտլին. ունեւոր հային՝
Էլ ո՞ր յարադ եւ առատ քու բաժին.
Անոր՝ վշտերն խեղճ տառապեալին,
Նրան դու պարտիս գիւտած քու ոսկին
(Կրկնէ) Ո՞ր բնաջնջման ամուռի վայրկեան

Այսօր ալ ազամ ձեռքը կը դողայ,
Լինել չի լինել ամա օրն է սա...
Չախ ստիպող տակ եմէ սիրտ մը կայ,
Նետուիր ստապրել, քսակը բաց արա՛:
(Կրկնէ) Ո՞ր բնաջնջման ամուռի վայրկեան

Մըծածը հայու կամ, ոչ թոյր իծին.
Թէ ազգացիցներ այսօր մեզ պակսին,
Կրիւր քու շարունակ կնիքն վաւակնին,
Ստացիր, անգուռ, Յուդայի բաժին:
Ո՞ր բնաջնջման ամուռի վայրկեան
Հոյ կոյսի, մանկան արեան աւազան,
Քառասուն դար կեանքին փխսման
սա էր.
Եւ դու, հոյ հարուստ, դիտես ան-
տարբեր:

Մեկ իրան ԹԱՍԻԱՆ
Val-de-Grâce, 11 bis
29 օգոստոսի, 1915
Paris

Մեծ մայրերուն ներկայ օրերու անձեռքը

«Գրոն» մարքար, կիլիմն առ տար,
Ֆրանց-Յուլիսը հետը մի մոռնար.
Իսկ Մեհմէտ-Ուշաա անբաժան ընկեր,
Նրանց հետ ըլլայ Գիւնիսի նա կեր:
Մ. Թ.

ՌՈՒՍ ԶՕՐԱՐԱՆԱԿԸ
ԹԻՒՐԻՐԱՆՅԱՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

Պետրոգրադէն տրուած պաշտօ-
նական հետադիրներէ կը քաղենք
հետեւեալ հաստատմաները.

14 սեպտ. — Մանագիւրտի եր-
կրամասին մէջ մեր զօրքեր տեղա-
հան ըրին Թիւրքերը Արճէշէն:

15 սեպտ. — Մանագիւրտի եր-
կրամասին մէջ, ընդհարում առաւ և
թիւրք հեծելազօրքերին միջև, Թիւր-
քերը յետ մղուեցան դէպի արեւ-
մուտք:

Վանի երկրամասին մէջ, առաւ հե-
ծելազօրքը կը հետապնդէ Քիւրտե-
րին:

21 սեպտ. — Մանագիւրտի երկ-
րամասին մէջ, մեր հեծելազօրքը
ցրուեց Թիւրքերը ինճալուի և
Բուսդէմիա-Տուքաի մօտ: Այս վեր-
ջին կէտի վրայ ձեռք անցուց նաև
չարք մը նպարտապիւր:

Վանի երկրամասին մէջ, ընդհա-
րումներ մեր և թիւրք զօրքերին մի-
ջև, Անգղ զիւղի արևմտեան կողմը:

ՅՐԱՆՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՅՐԷՆ

16 սեպտեմբեր 1915

Այսօր մի քիչ ժամանակ ունենա-
լով, կարող եմ թողարտուած չափը
առանց անցնելու, կարճ կերպով
պատմել այս վերջին օրերը եղած գոր-
ծադրութիւնները:

Ինչպէս գիտէք, ներկայ պատե-
րազմին մէջ հոյը փորելը մեծ դեր
կը խաղայ Յարձակում պատրաստե-
լու համար, հաւանական յարձակու-
մի գիւտարեւու համար, Թիւրքանթ-
շէի կրակէն ապաստանելու համար
պէտք է հոյը փորել, նեղ ու խո-
րանէ խրամատներ կամ միջնադի-
ներ (boyaux շինելով վիրաւորները
դէպի յետ ուղղելու համար, օգ-
նութեան զօրք բերել տալու համար,
նորէն պէտք են հոյի մէջ փորուած
տակի լայն ճամբաներ որոնք սալ-
բական ճանապարհներէն աւելի ա-
պահով են:

Այսպէս անթիւ ճամբաներ կը
բացուին ամեն օր հոյին մէջ որոնց
խրամատները մի անուն կը կրէ,
ընդհանրապէս Թիւ մը կամ այս
ինչ կամ այն ինչ նահանգի կամ երկ-
րի անունը, Կատեղձի տղապէս երե-
ւակոյածին (fantastique) աշխարհա-
դրութիւն մը և յաճախ կը լսես
այսպիսի տարօրինակ խօսքեր, յեր-
վանի և Զինատանի սահմաններին
վրայ. . . և, կամ Նորմանտի եր-
թարու համար պէտք է եղիպտոսէն
պիշնիլ և այլն:

Երկար շարափներէ ի վեր թաղ-
ած ենք — ճիշդ բան է — այդ
աշխատանքի մէջ որ կը կատարուի
երբեմն նոյն իսկ մեր առաջին դի-
մերէն շատ առաջ, թշնամիների
գրկթէ քիթին տակ, ի հարկէ դի-
չեր ժամանակ, Այդ միջոցին մեր
աշխատատեղերի հանդիսարդ պահ-
պանելու համար անպաղար կը
կրակէ մեր հրետանին, Գիւնիսի կը լի-
նի որ մարդ կատարեալ խուլ կը
դառնար Մեղադար մեր գլխների
վրայէն կանցնին օգային տարմիզ-
ներ, կանցնին աներևակայելի սուլ-
ցով մեր վրայէն, մէկ երկվայրկեան
յետոյ պայթում մը, երբ թշնամին
իր կողմէն պատասխանէ, ալ երա-
ժըշտութիւնը կատարեալ կը լի-
նի. ամէն կողմէ երկաթի կտորներ
կը թափին, հոյը վեր նետելով,
քար ու քանդ ընկնով ամեն բան:
Մարդու միջոցը կը վարձուին այս
մշտական փառնգին և աշխատանքը
արագաբար թեւամբ կը շարունակ-
ւի տեղատարափ կարկառուն տակէրը
գինուր մը իննայ, պատգարակաւոր-
ները (brancardiers) անձայն կը վեր-
ցընեն ու կը տանին դէպի առաջուց
նշանակուած օգնութեան արհակա-
նոցները (postes de secours): Այս վի-
րաւորների ու յօշոտուած մարմն-
ների տեսարանը ամենաանկապի բա-
ներէն մին է:

Անցեալ գիւնի սարսուռ և զայ-
րով ազդող դէպքի մը ներկայ ե-
զանք: Աշխատանքի երթալու հա-

մար հասանք բոլորովին աւերակ դիւղ
մը ուր մէկ տուն, մէկ պատ, մէկ
քար կանգուն չէ Քաջած, Հաղիւ-
գիւղը կը մոռնէինք, 39,63 մէդր
անդին, ճամբուն միւս կողմը, պոյ-
թեց առժա մը տարօրինակ լոյս հո-
նելով, ինչ որ առաջին անգամ կը
պատահէր: Մեկ րոպէ յետոյ բան-
ւած տան մը (որի վրայ յեղած էր
առժաը) փրատակներով մէջէն հարի
և մուրի ահապին սին մը կ'ընէր
դէպի երկինք: Գիւրմանաղ/ները
հրդեհ վառող առժա մը (obus inces-
diaire) նետեր էին: Գիւնիսի մէջ
հրդեհը կը սփռէր իր աղէտով
լոյսը ամեն կողմ լուսաւորելով, թըշ-
նամին լուսնաւորութեան կէտ մը
զանեկով աղտոնող և կարծելով անյուշո-
թէ մարդ պիտի հաւաքուի հրդեհը
մարելու համար, սխեյց առժաբերով
ամէն խոշորութեամբ և ամէն տեսակ
պայթուց և ծակող, հեղեղել գիւղը:
Դժբաղդաբար հրդեհին տակը դրո-
ւած էին աւելումներ քնիւր և ասոք
ալ սկսան դժբախտիւ սուրցնելու՝ ու
որոտա միւրով պայթել, երկու մալ
տեկայ տղ հարի, երկաթի, քարի
մարիկը մինչդեռ գետինը շարունակ
կը ցնցուէր:

Ահա ի օր է հիմա որ մեր նոր
շինած խրամատները բաւական ենք:
Երկու կողմէն ուր միւս միւս չը-
ղադրիր, այս առաւոտ մեր մտեր
նետեցին մի քանի հրդեհիչ ուրակ-
ներ (obus incendiaires) որոնք տն-
ցան անյաջող: Այս 23 ամսուայ մէջ
մեծ փափախութիւն մը կատարուած
է այտեղ, Ֆրանսական բանակը
յարձակողական դիրք ունի, այժմ
ամէն կերպով առատ է իր պաշարը:
Մանաւանդ մեր թնդանդները իրա-
զարով գրեթէ կը լսեցնեն գերմա-
նականները: Ապագան լոյս է յաղ-
թութեամբ, ծնունդը չէ կարող ու-
շանալ:

Երեկ երբ ծնկալուք էի մեր ա-
պատանի մուտքին առջև, առժա մը
պայթեցաւ զառիւթայրին (talus) ե-
տեւ. ուժեղ տղա... մը և գլխիս վը-
րայ, գլխաւորիս դպչելով կանցնի
աճրակի փոքրիկ կտար (éclat d'obus)
մը... 4-5 սանդիմէքի խնդիր էր:
Գնաց հոյին մէջ միտեցաւ որ գը-
նացի, հանեցի թաշկնաւով որով-
հետ շատ տաք էր: Երկրաւորի հո-
մար ձեզ կը դրկեմ այդ կտորը որ
եթէ գլխիս դաչէր, գուցէ մահաւան
պատճառ պիտի դառնար:

Ֆրանսացի հոյ գինուր մը

ԹԻՒՐԻՐԱՆՅԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մեծ մեծ տ'Արճէշ տաղերը կ'ապրեն
ստացած է հետեւեալ թղթակցութիւնը:
«Մեծն վերջ պատերազմ մղելու կու-
տակցութեամբ կ'սկսի ուժեղ ընդդիմութիւն
մը գտնել նոյն իսկ Կրիտաւորք-Թիւրք
կամուռի ձոցին մէջ:
Մինչդեռ Լեւոնի փաշա, Թալէազպէշ, Համ-
պուրաշ, արդարութեամբ նախարար պարսիկ
և Անգրիանուպուրի կառավարի: Հանի Ասի
պէշ մինչև վերջ պատերազմի կողմակից
են, ընդհակառակը խաղաղապետական շըղ-

առանձնեղ բարեհաճ արձագանգ մը կը տեսնեն խորհրդարանի նախագահ Խաչիկ Կելի: Եւ իսկ-իսկաւ եւ զազաւածաւ իշխանի կողմէն որ Կոմիտէի անդամները իրեն թշնամի մը կը նկատեն:

Այս վերջին երկուքը չեն քաշուիր բացէ ի բաց ջոկու թէ պատերազմի շարունակութիւնը անշուշտ կայսրութեան վախճանին պիտի առաջնորդէ:

Այս երկու խմբակցութիւններն այնքան ուժեղ կերպով լարուած են իրար դէմ որ Եւսէ-իսկ-իսկաւ ստիպուեցաւ իր հրաժարականը տալ:

Դաշնակիցներին ընդծովեայն շահատակութիւնները խորունկ ապաւորութիւն մը գործած են Կ.պոլսի վրայ:

Պոստ. 18ին, ֆրանսական ընդծովեայ մը յաջողած է Հայաստանի մօտ ընկերդման անխառն ծառ մը որ «Համբարձ» գրաւարի ուղեկցութեամբ գրեթէ մօտեցած էր վախճանին:

Երբ որ, Սան-Ստեֆանոյ մօտ ուղեւորութեան ընթացքը օրհնած «Սամոն» շոգենարը եւ չորս առագաստանակներ իրենց ընկերակցեցան:

Պոստ. 15ին, ֆրանսական ընդծովեայ մը 48 թնդանոթի հարուած արձակեց Կէպէի երկաթուղիի կամուրջին վրայ որ վերջապէս անկեցաւ:

Պոստ. 17ին, ուրիշ ընդծովեայ մը թափանցելով Հայաստան-փոշաի նաւակայքը, յաջողեցաւ գործիւնար ընել «Պասան» նաւը որ 800 թնդ անոթի կը կրէր: Սաղմամբերը ընդծովեայ գերման «Թե-նէտ» շոգենարը նոյնպէս գործիւնար ընկերակցեցաւ:

Պոստ. 18ին, ընդծովեայ մը կը գործիւնարէր Կալովի մօտ «Պէմ» Ա. Լ. մեծ փոխադրանքը որ 3.000 զինուոր կը փոխադրէր:

19ին նոյն ընդծովեայն ընկերակցած է «Ա. Հիւսթ» գործիւնարը Մարմարա ծովին մէջ, ինչպէս եւ սաղմամբերը ընդծովեայ «Եւր» Հիւսթ» շոգենարը:

Հաւամարտը որ տեղի ունեցաւ զայնուկից երեք ընդծովեայների եւ երկու հաւաքորդականների միջեւ, որոնք կուղեկցէին «Վախճան» եւ «Մալմու-Շէֆ» փաշայ փոխադրանքներին եւ ուրիշ շոգենարի մը, որոնք ալ զինուոր կամ սաղմամբերը ընդծովեայն այն արդիւնքն ունեցաւ որ հաւաքորդական մը խրեցաւ բազմաթիւ զոհերով:

Այսպէս Թիւրքիայի վաճառականական նաւերի կորուստը այնքան շատ եղած է որ այժմ անոնք 18 շոգենար միայն ունենին:

Եւսէ-իսկ-իսկաւ Զարգուած Հայերի թիւը կը հասնէ 25.000-ի, բայց որ, միշտ, զեռ կիները բնագոյնիցն են իսլամական կրօնը ընդունելու եւ ամուսնանալու Թիւրքերի հետ:

ԿԵԱՆՔԸ ԹԻՒՐԿԻԱՆ ՄԷ:

Պոլսէն կը հաղորդեն սեպտ. 15ին, «Կ.պոլսէն» եկած լուրերը Փոքր-Ասիայի խիստ մօտայ կացութեան մը մէջ լինելը կը նկարագրեն:

Ստեփանական թշուառութիւնը կը տիրէ քաղաքներին, նոյնպէս եւ գիւղերին մէջ, որոնք երկրագործական բայց աշխատաստիքների համար գործող բազմակերպ գործի կը մնան: Ստեփանական գիւղեր անապատ դարձած են, կիները եւ տղայները կը քաշուին քաղաքները ուր ամէն ինչ շատ սուղ է եւ շատ բաները ստիպուած կ'ապրին:

Կացութիւնը նոյնպէս ծանր է մայրաքաղաքին մէջ: Գրամի շրջապատութիւնը գրեթէ դադարած է, առաւուր չկայ:

Կալովի մը եւ այն թաղերի մէջ որոնք զէպի մօլ եւ զէպի Ոսկեղիւր կը անուն, մօտը ուրիշ վերջ չընկալելու արդիւնք է: Գիւղեր մօտեանակ քաղաքի շրջակայների

գիւղացիները ետանդագին աշխատանքով կ'ամրացնեն:

Սաղմամբերը զրկուեցան Սան Ստեֆանո եւ Չաթալճա: Եւսէ-իսկ-իսկաւ, Թիւրքիայի զինուորական զորքերը գործարանները վերականգնելու աշխատելու գիւղեր ու ցերեկս Ներքին գործերի նախարարութեան մէջ կայեցած Պոլսի մեծ թուր Հայերի մարդահամարը պատրաստել, սրպէս զի կարենան արտաքին բոլոր գաւառացիները:

Թանկիս լրագիրը գրած է թէ միշտ որ Հայ կիները ընտելի չ'առնան, Թիւրքիայ ապագայութեան մէջ չ'պիտի լինի:

Հետեւապէս նոյն լրագիրը կը յորդորէ կատարարութեան որ սկսի այդ աշխատանքը: Բայց մի է որ Թանկիս կատարարութեան պաշտօնական բերանն է:

ՅԵՂԱԿԱՆ

Մարտի 22-ի Հայ գաղութի հանդիպումը որ Ընդհանուր ժողովի յուլի 22-ի նախին մէջ ընդունուած է, Ընդհ. ժողովին առեւտրային Տիւրքիայի թէքեան իր ծախքով ապագայի տուած է սրպէս զի գաղութին անդամները գիւրգիւթն ունենան այդ կանոններին ծանօթանալու: Բան. կազմակերպի կը բաշխուի մատուցելու մէջ, իսկ եթէ ըստ կոմս փոքրիկ գումարով մը փոխարինելու ուզէ ըստացողը, այն ալ չ'նորհակալութեամբ կընդունուի իրեն նուէր մատուցելու:

Այդ կանոնադրութեան կարելի է ըստանալ նաեւ Արմենիայի խմբագրութեան գրասենեկէն բոլորովին ձգիւ պէտ:

ՀԱՄԵՐԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Անցած շաբաթը վերջացաւ Ֆրանսացիների մեծ յաղթութեամբ մը որ կերելի թէ արեւմտեան ապագանակաւ տին վրայ Դաշնակիցների ընդհանուր յարձակման մը յաջող սկզբնաւորութիւնն եղած է:

Ֆրանսայի հիւսիսակողմը ֆրանսական թնդանոթներն արդէն յաճախ անհանգիստ կընէին Գերմանիային: Միւս, 25-ի շաբաթը ալ Եւսէ-իսկ-իսկաւ մէջ գերմանական խումբաները, ապառաժները, մարտիկները եւ հրետանիները նոր եւ ուժգին կերպով ռմբակոծել էր յետոյ, ֆրանսական հետակաորդքը յարձակեցաւ Սիւրիի եւ Էնի միջեւ գտնուող գերմանական գիւղերին վրայ եւ գրաւեց թնդանոթին յարձակողական գրեթէ բոլոր առանցքի գիւղերը եւ հետեւեալ որ շարունակեց յաճախելու 25 հազարամէջը սեպ, մէկէն միշտ շարունակեց իր յարձակման մը վրայ, գրաւելով Գերմանացիներին ամրոցներէ ի վեր հաստատուած եւ կատարելագործած խրամատները, մարտիկները, ինչպէս նաեւ անցած քանակութեամբ ռազմավարքը, 24 դաշտային թնդ. գնդակ եւ այլն: Ֆրանսական եւ կը. ուրիշ տիպի ուժերն եղած է որ Ֆրանսացիները միմեկի Եւսէ-իսկ-իսկաւ մէջ ուղի գերի բռնած են 16.000 Գերմանացի, որոնցմէ 300ը սպայ:

իսկ վիրաւորուածներն եւ սպանւածներն թիւը գեո որոշ չէ: Միւս, 25ին եւ 26ին Եւսէ-իսկ-իսկաւ մէջ Դաշնակիցներին ուղի գերի բռնած Գերմանացիների թիւը 32.000էն աւելի եղած է, ի բաց առեւալ վիրաւորները:

Արգուաի մէջ ալ, Առասի հիւսիսակողմը, մեծ յաղթութիւն տարած են Ֆրանսացիները, յետ միւսով Գերմանացիները Գարիզի գիւղէն, Սուլեզի գերեզմանոցէն եւ այն վերջին խրամատներէն որ թնդանոթ գեո գրաւած էր Լաբիւրինթոս ա. նունով ճանչցուած ամուր գիւղին արեւակողմը:

Անգլիացիներն ալ սեպտ. 26ին Պատէի հիւսիսակողմէն յարձակեցան Գերմանացիներին վրայ եւ վեց հազարամէջը յառաջանալով գրաւեցին թնդանոթին շատ մը գիւղերը, 1.700 գերի բռնեցին, շատ մը սպամարք, միգրայեօզ եւ թնդանոթ ձեռք անցուցին:

Այս յաղթութիւններ, մանաւանդ մէկ անգամէն բազմաթիւ գերիների բռնուիլը, մեծ ուրախութիւն պատճառեցին Ֆրանսայի եւ ֆրանսաւէր չընդհանրեցին մէջ:

Ռուսները վերջա քաղաքը պարպեցին եւ յաջողեցան անվտանգ նաւանցել: Այս անգամ ալ գերման. զորավորների ծրագիրն անյաջող եղաւ, չկրցան ռուս զորաբանակը չընդհանրելով գերի բռնել որ ոչնչացուէին իրենց գիւղագրող ուժը: Ռուս զորքերն իրենց ետեւն օգնութիւն ստանալով սկսած են հակադարձա. կուսիներ գործել Գերմաններին վերայ, այնպէս որ Գերմանները ոչ միայն չեն կարող յառաջ երթալ այժմ, այլ մի քանի կէտերի վրայ Ռուսներն շարաշար յաղթանակով մեծ կորուստների ենթարկուած յետ քաշուած են:

Պոլսի վրայի գիւղերն սկսած է աւելի որոշ գառնալ, կերելի թէ Թիւրքիայի եւ Գերմանիայի հետ համաձայնութիւն մ'ունեցած է որ երբ Գերմանիա Սիւրիայի վրայ յարձակելով ուղի Թիւրքերին օգնութեան հասնի, Պոլսի վրայ ալ միւս կողմէ Սիւրիայի վրայ յարձակի եւ գիւրացնէ Գերմանների ճանապարհը գէպի Կ.պոլսի: Մարգ. կը դժուարանայ հաւատալ որ Պոլսի վրայ պէտ խեղացի ազդ մը, 1913-ի գառն փոր. ճառարութեան յետոյ, գարձեալ աւարտեց Գերմանների թնդագրութիւններին հետեւելով, թիւրքական այգ. պիտի յիմարութիւն մը գործէ, ոչ միայն տպերախոս գտնուելով իր փրկիլ Ռուսիայի եւ անոր դաշնակիցների գէպ, այլ եւ բուն իսկ պաշխա. բանական շահերն ու շարժելով եւ ինքնապաշտութիւն գործելով, ինչպէս

իրողութիւնն այս է որ Պոլսի վրայ պատերազմական շարժման մը մէջ կը ներկայանայ այժմ իր պահանջի գործեր զէնքի տակ կոչելով:

Յունաստանն ալ, որ Սիւրիայի դաշնակիցն է, սեպ պատահականութեան առջեւ պատրաստ գտնուելու համար Պոլսի վրայի գէպ, զէնքի տակ կանչեց իր պահանջի գործեր:

ԽԱՆՈՒՑՈՒՄԸ

ԽԱՆՈՒՑՈՒՄ

Հարաւային Ամերիկայի Սան Բաւ. քաղաքէն վանեցի Գառապար փոսիկեան կը խնդրէ իմանալ թէ իր մայրն ու քոյրը ուղի մնացած են վանի մէջ կամ ինչ են եղած:

Տեղեկութիւն ունեցողէն կը խնդրուի հաղորդել խմբագրութեան միջոցով:

ԽԱՆՈՒՑՈՒՄ

Ա. ԶՈՊԱՆԵԱՆԻ ԲԱՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՒՐԿԻԱՆ ԱՅՈՒՄՆԻ ՎԵՐԱ

Տ. Արշակ Զոպանեանի ֆրանսերէն բանաստեղծութիւնը որ ըրած է փոքրիկ մէջ ֆրանսացիների ընտիր բազմութեան մը տուէն 1915 մայիս 25ին եւ որ ֆրանսական հրատարակչական ընկերութեան մը կողմէն հրատարակուած է առանձին տետրով, կով մը եւ L'Arménie sous le joug turc վերնագրով, շատեր հետաքրքրութեամբ մեզնէ խնդրած լինելով, մա. խու համար բերել տուած ենք ան. կէ. կարելի է տեսնալ «Արմենիայի խմբագրութեան գրասենեկէն» հատր. 30 սանդիւմի իսկ Մարտի 2-ի գործարկու համար փոստի ծախքով մէկտեղ 35 անդիւմի:

Կարձէ ֆրանսացիների եւ ֆրանսագէտ եւրոպացիների մէջ տարածել այս տետրակը որ ամփոփ է գրա. ինչ սեղ կը ներկայացնէ Հայ ազգի անցեալն ու ներկայն, անոր տառապանքները, յոյսերն ու արցունքները:

Ազգային (Արարուեալ ընկերութեան խնդրանքով) Տ. Ղ. Խնձեռնի գրած եւ նոյն ընկերութեան ծախքով հրատարակուած տետրակ մ'է ազգասիրութեան յորդորող, որի մէջ ցոյց կը տրուի ազգասիրութեան հրաշալի արդիւնքները, հին եւ նոր ազգերի ազգասէր մեծ մարդերի կատարած գործերն օրինակներ բերուելով: Բ. տպ. 1902: 1.70 (1.80):

Պոլսի վերջին (Սիւրիայի սրտաւար պատմութիւն մը որ ֆրանսերէնէ թարգմանուած է գրեթէ ամէն լեզուի, ինչպէս եւ հայերէնի թէ՛ գրաւար եւ թէ՛ աշխարհաւոր եւ զանազան անձնակցի: Մեզ մօտ ծախու գտնուածը Աստուածատուրեան Մանուկ պէշի աշխարհաւոր թարգմանածի Պ. ար. պապարութիւնն է, պատկերներով գորգարուած 1 ֆր. եւ 20 սեղ. (1.40):

ՏԱՐԻՔ — ՄԷՐԱՅԻ

ԳԵՐԱՅԻՆ ԳԵՐԱՅԻՆ

Հայերէն Տպար. Գ. Փոքրիկ Գ. Գ. Le Gérant: François CARRIÈRE. Marseille. — Imprimerie du M. di